

Проект

„Съхраняване на генетичния фонд и
възстановяване на приоритетни горски
хабитати в НАТУРА 2000 зони“

Резюме на изпълнението

Горите са едно от най-големите богатства на нашата страна. Благодарение на географското ни местоположение на границата между умерения и средиземноморския климат, както и на разликите в надморската височина, българската гора се отличава с изключително разнообразие от дървесни и храстови видове. Горите на България са част от европейското и световно природно богатство. Запазените уникални естествени горски екосистеми както и голямото биологичното разнообразие в тях са причина над половината от горските територии в страната ни да попаднат в защитени зони от европейската екологична мрежа НАТУРА 2000.

В съвременното общество гората се възприема преди всичко като източник на дървесина или място за отдих, макар че далеч по-важно е значението ѝ като фактор, формиращ благоприятна жизнена среда за хиляди организми, включително и хората. За дивите обитатели на нашата земя гората е преди всичко дом – и именно това е значението на термини като „местообитание“ или „хабитат“. Гората е дом, от чието състояние зависи многообразието на животински и растителни видове, стабилността на екосистемите и климата, както и качеството на средата, в която живеем.

Горите в защитените зони от мрежата НАТУРА 2000, както и в останалите горски масиви страдат от природни бедствия и човешка небрежност. С промените в глобалния климат, зачестяват екстремните климатични събития като урагани, ветрове, проливни валежи или засушавания. Горските пожари, масовите нападения от болести и вредители, както и човешката дейност оказват все по-силно негативно влияние върху горите ни. Липсата на възможност за възстановяване на горските екосистеми по естествен начин, както и заплахите от бъдещо влошаване на състоянието им налагат в районите с природозащитен статут да се реализират различни инициативи. Една от тях е и проект „Съхраняване на генетичния фонд и възстановяване на приоритетни горски хабитати в НАТУРА 2000 зони“.

Издава се в рамките на Проект „Съхраняване на генетичния фонд и възстановяване на приоритетни горски хабитати в НАТУРА 2000 зони“, реализиран с финансовата подкрепа на програма LIFE+ 2010 на Европейската комисия

Текст: Теодор Тодоров

Редакция: Свилена Божинова

Снимки: архив на проекта

Отпечатано на рециклирана хартия

За контакти и повече информация:

ГСС София – тел./факс: 02/973 11 80; 02/978 75 55

<http://forestgenefund.eu>

Проект „Съхраняване на генетичния фонд и възстановяване на приоритетни горски хабитати в НАТУРА 2000 зони“ (Life10/NAT/BG/000146) е съвместна инициатива на Горска семеконтролна станция – София, Сдружение „Инициативна група Витоша“ и Изпълнителна агенция по горите – МЗХ, реализирана с финансовата подкрепа на програма LIFE+ 2010 на Европейската комисия.

Проектът е насочен към подобряване на природозащитния статус на защитени горски местообитания и опазване генетичния фонд на приоритетни видове и местообитания от мрежата НАТУРА 2000.

Специфичните цели на проекта включват:

- Опазване и възстановяване на увредени горски местообитания с европейска значимост – част от мрежата НАТУРА 2000 в България;
- Съхраняване на генетичния фонд на редки и защитени видове с европейска значимост;
- Повишаване на обществената информираност относно мрежата НАТУРА 2000 и нуждата от адаптиране на стопанисването на горите към промените в климата;
- Осигуряване и обмен на информация относно устойчиви методи за възстановяване, управление и опазване на горските екосистеми.

За постигане на заложените цели, в рамките на проекта са планирани редица дейности, които са изпълнени успешно в периода септември 2011 г. – юни 2015 г.

Общият бюджет за изпълнение на проекта е 589 602 евро, от които 439 602 евро (75%) са осигурени от програма LIFE+, а останалите се осигуряват като съфинансиране от партньорите по проекта.

За управлението, опазването и възстановяването на горите в България са отговорни хората с нелеката професия лесо-вѣд, работещи в системата на Изпълнителна агенция по горите (ИАГ) и държавните горскостопански предприятия. ИАГ участва в разработването и изпълнението на проекта като асоцииран бенефициент, осигурявайки институционална подкрепа и основната част от необходимото съфинансиране.

Горска семеконтролна станция – София (ГСС-София) е подразделение на ИАГ, което работи за опазването на генетичното наследство на горите и осигуряването на качествен репродуктивен материал за тяхното възстановяване. ГСС-София е основният инициатор и водещ бенефициент при разработването и изпълнението на проекта.

В усилията за опазване, устойчиво стопанисване и възстановяване на горите през последните години все по-активно се включват и неправителствени организации. Такава е и Сдружение „Инициативна група Витоша“ (асоцииран бенефициент по проекта), която от 2007 г. работи за опазване и възстановяване на българските гори в сътрудничество с държавни институции, нестопански и научни организации, медиите и бизнес сектора, независими експерти и доброволци.

Ключовите природозащитни дейности по проект „Съхраняване на генетичния фонд и възстановяване на приоритетни горски хабитати в НАТУРА 2000 зони“ са реализирани на територията и с подкрепата на „Югозападно държавно предприятие“ ДП и ТП „Държавно горско стопанство – София“.

ОСНОВНИ ТРУДНОСТИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Изпълняваните до момента в България инициативи за възстановяване на увредени гори в защитени територии се сблъскват с множество трудности. Сред основните проблеми е липсата на качествен и сертифициран репродуктивен материал (семена, фиданки, резници) от най-важните дървесни и храстови видове, изграждащи определен тип гора. Съставът на естествените гори или т. нар. „горски местообитания/хабитати“ обикновено включва десетки растителни видове, всеки от които има своето място, роля и функция в горската екосистема. Ако една ценна от природозащитна гледна точка гора в НАТУРА 2000 зона бъде унищожена, нейното възстановяване трябва да се направи по начин, максимално близък до естествените процеси с цел запазване на нейната роля и функции.

При традиционните горскостопански практики, обаче, за възобновяването на горите след природни нарушения или дърводобив обикновено се използва само един дървесен вид, в резултат на което се получават т. нар. монокултури. Създаването на монокултури води до намаляване на биологичното разнообразие, промяна в екосистемите и условията на средата, като същевременно тези изкуствени насаждения са по-податливи на нападения от болести, вредители или на повреди от природни фактори (силни ветрове, пожари, снегове и т.н.).

Произходът на използваните за производство на фиданки семена (като географско местоположение, надморска височина, микроклимат) също има важно значение за успеха на възстановителните дейности или залесяванията. Необходимостта от възобновяването на гори в територии от мрежата НАТУРА 2000 изисква определянето на източници на репродуктивен материал от дървесни и храстови видове, които до стартиране на проекта не бяха застъпени при изграждане на горската семепроизводствена база в България. Ето защо, една от дейностите на проекта бе определяне на източници и събиране на репродуктивен материал от целия комплекс от горско-дървесни видове, изграждащи естествените горски екосистеми от мрежата НАТУРА 2000, които са важни за опазване на биологичното разнообразие.

Липсата на генна банка за семена от горско-дървесни видове бе сред основните трудности, свързани с опазване на биоразнообразието и възобновяването на горите в България. Не всички дървесни видове в нашите гори плодоносят обилно всяка година, а когато го правят, не винаги семената са качествени и жизнеспособни. Ето защо е важно създаването на генни банки и хранилища, в които се съхраняват качествени партиди от семената на голям брой местни дървесни и храстови видове. Това ни дава възможност устойчиво да запазваме горските генетични ресурси, като намалим риска от загуба на биологично разнообразие при евентуални бедствия, промяна в климата, природни нарушения и други негативни фактори. При необходимост съхранените семена могат да се използват за производство на фиданки и възстановяване на увредени гори не само в мрежата НАТУРА 2000, но и във всички горски територии в България.

Липсата на информация, опит и капацитет сред лесовъдите при възстановяване на естествени хабитати в НАТУРА 2000 също беше сред основните предизвикателства, към което екипа на проекта трябваше да насочи усилията си.

ИЗПЪЛНЕНИ ДЕЙНОСТИ И ПОСТИГНАТИ РЕЗУЛТАТИ

Проект „Съхраняване на генетичния фонд и възстановяване на приоритетни горски хабитати в НАТУРА 2000 зони“ бе реализиран в периода септември 2011 г. – юни 2015 г. Основните изпълнени дейности включват:

1. Анализ на заплахите и оценка на риска за приоритетни горски местообитания от мрежата НАТУРА 2000 в България

Извършената работа включва събиране и анализ на информация за увредените от природни бедствия гори в НАТУРА 2000 зони, попадащи под юрисдикцията на ГСС-София. На тази основа са анализирани бъдещите заплахи и оценен риска за благоприятния природозащитен статус на приоритетните горски хабитати, свързани с промяната в климата, засушаването и неустойчиви управленски практики.

2. Избор на увредени местообитания в двете целеви НАТУРА 2000 зони по проекта и изготвяне на Програма за тяхното възстановяване

След консултации с лесовъди, експерти и посещения на терен, бяха избрани пилотни обекти за възстановяване на участъци от увредени гори на територията на ДГС-София с обща площ от 40 ха. За избраните участъци беше изготвена Програма за възстановяване с необходимата информация и технически спецификации, която беше съгласувана с МОСВ, РИОСВ-София и РДГ-София.

3. Създаване на генна банка с хранилище за семена

Извършени бяха ремонт и преустройство на съществуваща сграда в държавен горски разсадник „Локорско“, намиращ се в близост до София. След приключване на строителните дейности е инсталирана специализирана хладилна техника, доставени са мебели, лабораторно и офис оборудване. Генната банка беше официално открита на 09.04.2014 г. в рамките на официалната програма за честване на професионалния празник на лесовъдите – Седмица на гората. В хранилището на генната банка вече се съхраняват семена от горско-дървесни видове с европейска значимост.

4. Създаване на оранжерия и вегетативна семенпроизводствена градина в Локорско

Създадена бе оранжерия с площ 180 кв. м, която е оборудвана с модерни системи за мъглуване и капково напояване, осветление, наблюдение и контрол на климатичните условия. Оранжерията бе използвана за контейнерно производството на фиданки от приоритетни дървесни и храстови видове като част от дейностите по проекта.

На територията на разсадник „Локорско“ бе създадена и генеративна градина от дребнолистна липа с площ 1.5 ха. Семенпроизводствената градина ще бъде използвана за добив на репродуктивен материал от вида в бъдеще, като в нея са включени и единични дървета от други видове, които нямат стопанско значение, но са важни за поддържане на биологичното разнообразие в горите (скоруша, брекина и дива круша).

5. Избор на източници и събиране на семена

Избрани и описани бяха 228 базови източници за добив на репродуктивен материал, разположени в 43 защитени зони от мрежата НАТУРА 2000 в обхвата на Горска семеконтролна станция – София. Източниците са представителни участъци от устойчиви гори в добро здравословно състояние и запазени елитни дървета от различни видове, носители на ценни генетични белези. От избраните източници са събрани близо 2400 кг семена, които са тествани и сертифицирани от ГСС-София. Основното количество събрани семена е използвано за производство на фиданки в държавен горски разсадник Локорско, а част от тях е съхранена в хранилището към генната банка.

6. Производство на фиданки

За периода 2012-2014 г. в държавен горски разсадник „Локорско“ са произведени близо 215 000 фиданки от 13 дървесни вида, които са използвани за залесителни дейности в целевите територии по проекта. За първи път в лесовъдската практика у нас бе тестван метод за производство на контейнерни фиданки от широколистни видове за лесовъдски цели. При този метод всяка фиданка се отглежда в отделен

ИЗПЪЛНЕНИ ДЕЙНОСТИ И ПОСТИГНАТИ РЕЗУЛТАТИ

контейнер, като в последствие се залесява заедно с пръста от контейнера, която намалява риска от нараняване на корените и осигурява необходимите хранителни вещества за младото дървче след засаждането. Произведени и засадени бяха контейнерни фиданки от космат дъб, които показаха добра степен на оцеляване и прихващане.

7. Залесявания и грижи за създадените гори

В периода 2013-2015 г. в двете целеви НАТУРА 2000 зони (Драгоман и Плана) на територията на Държавно горско стопанство София бяха залесени 40 ха нови гори. Възстановени са общо 36.7 ха от приоритетно местообитание 91Н0* Панонски гори с космат дъб (*Quercus pubescens*) и 3.3 ха от приоритетно местообитание 91Е0* Алувиални (заливни) гори с черна елша (*Alnus glutinosa*) и планински ясен (*Fraxinus excelsior*).

При залесяването са полагани усилия за подпомагане на естествените възстановителни процеси чрез използване на фиданки от различни дървесни видове с местен генотип, засаждане в групи според спецификите на терена и др. Ежегодно за засажените гори са полагани грижи (окопаване, косене, ограждане) като изсъхналите фиданки са подменяни с нови (попълване). Поради трудните условия (каменист терен и плитка почва) в някои от обектите бе използван комбиниран метод от засаждане на фиданки и засяване на жълъди, който показва добри резултати. В работата по залесяване се включиха и десетки доброволци, мобилизирани от екипа на проекта и наши партньори – организации, фирми и институции.

8. Информационни и обучителни дейности:

Организиране на обучителни семинари – бяха проведени 18 обучителни семинари в цялата страна с участието на служители от системата на горите и ученици. В рамките на семинарите бе представен проекта, програма LIFE+ на ЕК, както и проблеми по управлението горски местообитания от мрежата НАТУРА 2000, предизвикателствата и заплахите, породени от промяната в климата и др. Програмата на семинарите включваше лекционна част и инте-

рактивна част, което позволи на участниците да усвоят и разберат представената им информация по достъпен и забавен начин.

Издаване на Ръководство за управление на приоритетни горски местообитания от националната екологична мрежа НАТУРА 2000 – в изданието са представени основните характеристики на 7 приоритетни горски местообитания от мрежата НАТУРА 2000 в България, както и насоки за устойчивото им управление и възстановяване след увреждане. Ръководството е разпространено сред лесовъдци и експерти, работещи в сферата на горите.

Изработка на информационни материали – бяха изготвени информационна дупляна, рекламни тениски, стикери, както и информационни табели, които бяха монтирани на обектите за залесяване.

Изготвяне и поддръжка на уебсайт – в самото начало на проекта беше изготвен уебсайтът <http://forestgenefund.eu/>, на който е публикувана информация за проекта, напредъка по неговото изпълнение, както и всички изготвени доклади и документи, достъпни за download.

Заснемане на филмова продукция – беше заснет, озвучен и монтиран филм, представящ богатството на българските гори, необходимостта от тяхното опазване и възстановяване, както и работата по проекта в тази насока. Филмът е озвучен на български език и субтитриран на английски език, тиражиран е за разпространение на CD. В края на проекта филмът бе излъчен по БНТ, като е достъпен за гледане и в интернет на адрес:

https://www.youtube.com/watch?v=-Vrx_UfA1N4.

КАКВО СЛЕДВА?

В края на всеки проект идва момент, в който се обръщаме назад, за да оценим направеното, да анализираме срещнатите трудности и допуснатите грешки, да си дадем сметка за резултатите от нашата работа... Но това също е и момента, в който на база постигнатото можем да погледнем напред, да начертаем нови планове и да планираме нови проекти.

Изпълнението на проект „Съхраняване на генетичния фонд и възстановяване на приоритетни горски хабитати в НАТУРА 2000 зони“ е само малка стъпка от усилията за опазване на българската природа, която ще послужи като основа за продължаване на бъдещата ни работа в тази сфера. Истинските резултати от съвместния труд на лесовъди, работници и доброволци ще бъдат видими едва след десетилетия, но все пак не бива да забравяме, че дори огромното и устояващо на бурите вековно дърво е започнало своя път като млада и крехка фиданка...

